

SAMOSTATNE HOSPODÁRIACI ROĽNÍCI A ICH PERSPEKTÍVA V EURÓPSKEJ ÚNII

Ludmila Mižičková

Katedra managementu, PEF, Vysoká škola polnohospodárska
Tr. Andreja Hlinku 2, 949 67 Nitra

Anotácia:

Prijatie pravidiel a mechanizmu spoločnej agrárnej politiky si vyžiada množstvo na seba nadväzujúcich vnútorných zmien, ktorým sa budú musieť prispôbiť všetky podnikateľské subjekty. Samostatne hospodáriaci roľníci ako trvalá súčasť organizačnej štruktúry nášho poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu majú záujem zaradiť sa medzi úspešných farmárov vo vyspelých agrárnych krajinách Európskej únie.

Cieľom príspevku je poukázať na špecifiká slovenských samostatne hospodáriacich roľníkov súvisiace s prípravou na vstup do Európskej únie.

Summary:

Accepting the rules and mechanism of the common agrarian policy requires many internal changes which will be necessary to be accepted by all entrepreneurial subjects. The independent farmers as a lasting part of the organizational structure of our agri-food complex are interested in joining the successful farmers in the developed agrarian countries of the European Union.

Goal of the contribution is to point at the specifics of Slovak independent farmers connected with preparation to join the European Union.

Kľúčové slová:

Samostatne hospodáriaci roľníci, Európska únia

Key words:

Independent farmers, European Union

Prijatie pravidiel a mechanizmu spoločnej agrárnej politiky - najvýznamnejšej podmienky prijatia Slovenskej republiky za riadneho člena Európskej únie - si vyžiada zmenu vnútornej agrárnej politiky a jej rešpektovanie všetkými podnikateľskými subjektami. So zreteľom na špecifiká slovenského poľnohospodárstva čaká neľahká úloha aj samostatne hospodáriacich roľníkov, ktorí sa stali trvalou súčasťou agropotravinárskeho komplexu.

Cieľom príspevku je poukázať na špecifiká, ktoré budú musieť rešpektovať samostatne hospodáriaci roľníci v záujme udržania súčasného, resp. v záujme posilnenia svojho postavenia v agropotravinárskom komplexe aj po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie.

Dosiahnuté výsledky a diskusia

Vychádzajúc z dostupných informačných zdrojov môžeme konštatovať, že počet samostatne hospodáriacich roľníkov sa stabilizuje, nakoľko v roku 1991 súkromne hospodáril 1000 roľníkov, v roku 1992 13 700, v roku 1993 17 840, v roku 1994 19 972 a očakávaný počet pre rok 1995 je 23 000. Vzhľadom na jestvujúcu agrárnu a výživovú politiku, neustále znižovanie dotácií, cenové nožnice vstupov a poľnohospodárskych výrobkov, záväzky voči GATT-u a CAP-u, nemožno počítat' so zvyšovaním sa počtu súkromných agropodnikateľov. V súčasnosti slovenskí roľníci súkromne obrábajú približne 11% pôdy, chovajú 11.2% stavov hovädzieho dobytku, 47% oviec, pestujú 75% zeleniny, 65.5 % zemiakov, 13.1% obilnín, 78.3% ovocia, produkujú 12.6% mlieka, 54.9% vajčiek, atď.

Jedna z výskumných úloh riešená na Prevádzkovo-ekonomickej fakulte sa už piaty rok venuje problematike samostatne hospodáriacich roľníkov, pričom v trojročnom období rieši okruhy najaktuálnejších problémov. Pre roky 1994-1996 sú v centre našej pozornosti faktory podnikateľskej úspešnosti samostatne hospodáriacich roľníkov a ostatných fyzických osôb.

Dotazníkový prieskum doplnený o riadený rozhovor sme zatiaľ uskutočnili so 107 SHR. Všetci respondenti majú záujem súkromne hospodáriť naďalej a správajú sa podnikateľsky. 87% má záujem zväčšiť svoj podnik prevažne prenájmom, v menšej miere nákupom, vyriešením reštitúcie, atď.

Po vybudovaní hospodárskych objektov rozšíria stavy hospodárskych zvierat, po získaní spracovateľských liniek budú výrobky finalizovať a mnohí popri rastlinnej

a živočíšnej výrobe budú poskytovať rôzne služby pre prvovýrobu. Respondenti poukazujú na prekážky brzdiace realizáciu uvedených zámerov.

Za najzávažnejšie označujú:

- nepostačujúcu pomoc zo strany štátu,
- neustále sa znižujúce dotácie,
- meniacu sa legislatívu,
- cenové nožnice vstupov do výroby a poľnohospodárskych produktov,
- nedodržanie dodávateľsko-odberateľských zmlúv,
- neskoré platby za výrobky,
- zlú pracovnú morálku zamestnancov,
- celkovú politiku voči súkromnému sektoru.

Pre 63% je príjem zo súkromného podnikania hlavný, pre 17% vedľajší, pre 18% jediný na saturovanie potrieb rodiny a podniku a 2% hospodária súkromne bez ohľadu na príjem, nakoľko sa venujú svojej záľube.

Z doteraz zverejnených požiadaviek a podmienok pre prijatie za riadneho člena Európskej únie vyplývajú pre samostatne hospodáriacich roľníkov ďalšie problémy i napriek tomu, že slovenská agrárna politika je veľmi podobná modelu CAP, ktorý sa do roku 2000 naplní. Toto prípravné obdobie na vstup do EÚ sa vyznačuje nízkou podporou trhu, orientovaním dotačných titulov na podporu výrobcov hospodáriacich v nepriaznivých prírodných podmienkach, v rešpektovaní záväzkov Uruguajského kola GATT-u. Po naplnení programu CAP nemôžu slovenskí poľnohospodári čakať zlepšenie svojich podmienok. Musia si uvedomiť špecifiká slovenského poľnohospodárstva a jeho postavenie v poľnohospodárstve krajín bývalej východnej Európy uchádzajúcich sa rovnako o vstup do EÚ. Od toho, ako túto fázu zvládneme, bude závisieť aj perspektíva slovenských samostatne hospodáriacich roľníkov v spoločnej agrárnej politike. Všetci podnikatelia, samostatne hospodáriaci roľníci zvlášť oveľa výraznejšie musia počítať so špecifikami sprevádzajúcimi vstup do EÚ.

Jedná sa predovšetkým o:

1. zosilnenie konkurencie na domácom agrárnom trhu po zrušení jeho ochrany podhodnoteným menovým kurzom a obchodnými bariérami,

2. hodnotenie celkovej efektívnosti prostredníctvom produktivity práce a nie jednotkovej ceny, nakoľko komparatívna výhoda nižších pracovných nákladov sa bez obnovy a modernizácie techniky a technologických liniek postupne vyčerpáva,
3. preorientovanie sa na finalizáciu poľnohospodárskych produktov, nakoľko ceny základných produktov slovenských výrobcov budú vyššie ako ceny výrobcov z Maïarska, Českej republiky a Poľska,
4. podstatne horšie prírodné podmienky z hľadiska vhodnosti pre poľnohospodársku výrobu (34 % pôdneho fondu na Slovensku tvoria trvalé trávne porasty),
5. presadenie kontinuity štrukturálnej a regionálnej politiky zameranej na podporu horskej a podhorskej prvovýroby v záujme udržania životaschopnosti odľahlých regiónov, riešenie ich sociálnych problémov, ekologizácie, atď.

Ak sa slovenskí samostatne hospodáriaci roľníci chcú stať rovnocennými partnermi dnešných 8.8 milióna roľníkov Európskej únie, musia počítať aj s tým, že COPA (Výbor profesionálnych poľnohospodárskych organizácií EÚ) a COGEKA (Všeobecný výbor poľnohospodárskej spolupráce) súhlasia s rozšírením EÚ o ďalších 9 stredoeurópskych krajín len za podmienky, že nedôjde k oslabeniu terajších dotácií v jestvujúcich členských krajinách, ale ani k nepriaznivému ovplyvneniu konkurenčného postavenia poľnohospodárstva EÚ. To znamená, že slovenskí roľníci sa musia okrem špecifik uvedených v 5. bodoch stotožniť aj s tým, čo prispieva k takej silnej pozícii a konkurencieschopnosti farmárov terajších členských krajín EÚ. Za najvýznamnejšie, doteraz v nedostatočnej miere slovenskými roľníkmi rešpektované činitele považujeme:

1. Úzku špecializáciu fariem na výrobky najvhodnejšie do konkrétnych prírodných podmienok. Respondenti majú široký sortiment plodín v snahe posilniť sa voči nepriazni počasia, cenovej politike a pod. Nezaznamenali sme úzku špecializáciu ani v jednom prípade. V rastlinnej výrobe minimálny počet pestovaných plodín 4-5, čo odôvodňujú ako formu poistenia sa proti riziku. O zúžení na 1-2 plodiny neuvažujú, dôvodiac dlhoročnými skúsenosťami a poznatkami v oblasti, ktorej sa nachádzajú.
2. Optimálnu, resp. konkurencieschopnú veľkosť farmy nielen v súčasnosti, ale aj perspektívne pre roky po vstupe do EÚ. Priemerná výmera súkromnej farmy na Slovensku je 23ha, priemerná výmera farmy respondentov je 152ha poľnohospodárskej pôdy. Je všeobecne známe, že vo vyspelých agrárnych krajinách každoročne krachujú

stovky malých, nevybudovaných fariem, neschopných odolávať tlaku veľkofarmárov. Hľadaniu optimálnej veľkosti farmy u nás treba venovať patričnú pozornosť, nakoľko priemerná výmera súkromného poľnohospodárskeho podniku (do riešenia neboli zaradení roľníci s výmerou menšou ako 2 ha p.p., ktorých je na Slovensku viac ako 250 000) v roku 1992 bola 10.5 ha (5 264 SHR hospodáril na 55 539 ha), v roku 1993 bola 12.1 ha (132 SHR hospodáril na 86 310 ha). Priemerná výmera farmy respondentov je prijateľnejšia, nakoľko sme do výskumu zaradili len tých, ktorí hospodária minimálne na 10 ha, čo považujeme za minimum pre súčasné podmienky. 107 respondentov hospodári na výmere 16 288 ha, čo znamená priemernú výmeru na jedného 152 ha. V okrese Prievidza je priemer 474 ha, v okrese Nové Zámky 303 ha, v okrese Levice 154 ha, v okrese Prešov 63 ha, atď.

3. Sledovanie vlastných nákladov a hľadanie možností ich zníženia, ako naplnenie jednej zo základných podmienok byť rovnako úspešní ako sú roľníci v Maďarsku, Česku a Poľsku, ktorí ponúkajú aj dnes lacnejšie poľnohospodárske produkty.
4. Zníženie počtu pracovníkov. Práce, na ktoré zamestnávajú slovenskí roľníci cudzie pracovné sily, zaisťujú farmári EÚ vlastnými silami, zamestnávaním rodinných príslušníkov. U 60 % respondentov pracuje manžel (manželka) v inom rezorte, pričom na farme zamestnávajú cudzích ľudí.
5. Rozšírenie finalizácie poľnohospodárskych produktov, ich predaj vo vlastných zariadeniach, resp. priamo na farme, čím zvýšia svoje príjmy (iba 13.1% respondentov finalizuje rastlinné, resp. živočíšne produkty).
6. Rozšírenie služieb všetkého druhu, od vykonávania špeciálnych prác, cez zaisťovanie servisu k základnej technike, poradenstvo v určitej špecifickej činnosti až po poskytovanie ubytovania a stravovania v regiónoch vyznačujúcich sa prírodnými krásami, či ľudovými tradíciami. Služby poskytuje 10.7% respondentov, agroturistiku ani jeden. O schopnosti presadiť sa aj v tejto oblasti hovorí 44% vysokoškolské vzdelanie respondentov.

Na základe uvedenej analýzy možno konštatovať, že slovenskí samostatne hospodáriaci roľníci sa môžu presadiť v konkurencii farmárov Európskej únie. Prípravné obdobie (odhadované do roku 2000) však musia využiť na preorientovanie sa na podmienky už fungujúce v EÚ, ale aj na zásadnejšie zmeny fariem a podnikateľskej orientácie.

Záver:

Záujem Slovenskej republiky o vstup do Európskej únie si vyžiada zmenu vnútornej agrárnej politiky, ktorej sa musia prispôbiť všetky podnikateľské subjekty. Samostatne hospodáriaci roľníci, ktorí sa stali trvalou súčasťou nášho agropotravinárskeho komplexu majú predpoklady úspešného zaradenia sa do konkurenčných podmienok, ak sa na nové podmienky dobre pripraví. Medzi najvýznamnejšie zmeny zaraďujeme:

- vybudovanie konkurencie schopných súkromných podnikov čo do veľkosti a výrobnéj štruktúry,
- špecializáciu primeranú veľkosti podniku a regiónu,
- zníženie výrobných nákladov, hlavne znížením zložky pracovných nákladov,
- rozšírenie prvovýroby o spracovanie a finalizáciu poľnohospodárskych výrobkov,
- rozšírenie služieb všetkého druhu, medzi ktorými môže mať výrazné zastúpenie poskytovanie ubytovania a stravovania, hlavne v regiónoch v podhorskej a horskej výrobnéj oblasti.

Literatúra:

1. Mižičková, Ľ. a kol.: Podnikateľská činnosť samostatne hospodáriacich roľníkov a ostatných fyzických osôb. Správa za ČVÚ, KMg PEF VŠP v Nitre, december 1994.
2. Správa o poľnohospodárstve, potravinárstve, lesnom a vodnom hospodárstve za rok 1995. (RN 5.9.1995).